

Юрій Гіттік

кандидат економічних наук
співзасновник онлайн-платформи «Олександр Аксінін»
(Тель-Авів, Ізраїль)
yuri.git@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-2202-8455

Марія Щур

співзасновниця і керівниця
онлайн-платформи «Олександр Аксінін»
(Тель-Авів, Ізраїль)
maru.shur@gmail.com
ORCID ID 0009-0002-6600-4824

Yuri Gittik

Ph.D. (Economics)
Cofounder of Alexander Aksinin Platform
(Tel Aviv, Israel)
yuri.git@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-2202-8455

Maria Shur

Cofounder and Manager
of Alexander Aksinin Platform
(Tel Aviv, Israel)
maru.shur@gmail.com
ORCID ID 0009-0002-6600-4824

**ГРАФІЧНА СЕРІЯ «АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС»
ОЛЕКСАНДРА АКСІНІНА**

**THE GRAPHIC SERIES ALICE IN WONDERLAND
BY OLEKSANDR AKSININ**

Анотація

У статті графічна серія О. Аксініна розглядається як візуальний омаж книзі Л. Керрола. Аналізуються особливості підходу художника до ілюстрування, відмінні від традиційних, подається загальний огляд аркушів серії та обмірковується питання їх інтерпретації. Відзначені спільні художні прийоми Керрола й Аксініна, а також провідний мотив абсурду, присутній у творчості обох майстрів.

Ключові слова: офорт, графічна серія, Олександр Аксінін, Льюїс Керрол, «Аліса в Країні Чудес», тема абсурду, омаж, візуальний парадокс.

Abstract

The article examines O. Aksinin's graphic series as a visual homage to L. Carroll's book. The distinct approach of the artist, which differs from traditional illustration, is analyzed, along with a general overview of the series' sheets and a discussion of their interpretation. The shared

artistic techniques of Carroll and Aksinin are noted, as well as the leading motif of absurdity present in the work of both masters.

Keywords: *etching, graphic series, Oleksander Aksinin, Lewis Carroll, "Alice in Wonderland", theme of absurdity, homage, visual paradox.*

У 1976–1977 рр. львівський графік Олександр Аксінін створив серію з 8 офортів (Гіттік & Щур, n.d.) як своєрідний візуальний омаж книзі Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес».

Для Аксініна в пригодах Аліси суттєвою була та обставина, що вона постійно опинялася в абсурдних, часто неприємних для неї ситуаціях. Це відбувалося не так через дотепну гру Керрола з англійською мовою, як, головним чином, через порушення мовної комунікації між Алісою та її співрозмовниками¹, які повторювалися щоразу в усіх епізодах книги. Рей Бредбері (1974) також зауважив, що Аліса майже весь час знаходиться у ворожому або, принаймні, недоброзичливому оточенні, а Мартін Гарднер (1999) зазначав, що в сновидіннях Аліси є щось від кошмарів.

Для створення серії Аксінін вибирає нетривіальний підхід – він прагне передати візуальними засобами стан та відчуття Аліси у різних ситуаціях її незвичайних пригод, а не просто «традиційно» ілюструвати текст. Завдання ускладнювалося тим, що у своїх офортах він не пропонує «фігуративні» образи та картини, а будує умовний простір, організований структурами і площинами з особливими фактурами; деякі з них, при уважному розгляданні, виявляються дрібно вписаними текстами з книги Керрола. Використання чіткого візуального ритму та білатеральної симетрії, гра світлих і темних об'ємів та різних текстур дозволяють передати не лише стани Аліси, але й притаманні Керролу логіку та дух загадковості. Візуальні парадокси та ефекти руху оп-арту відображають динамізм ситуацій (напри-

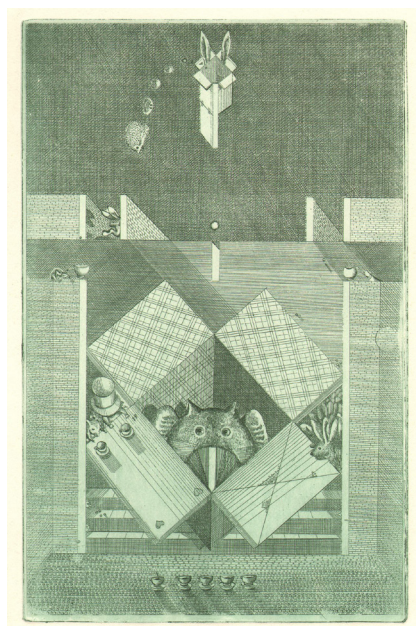

Рис. 1. Олександр Аксінін.
Аркуш 1 «Божевільне
чаювання». 1976 р. Папір,
офорт

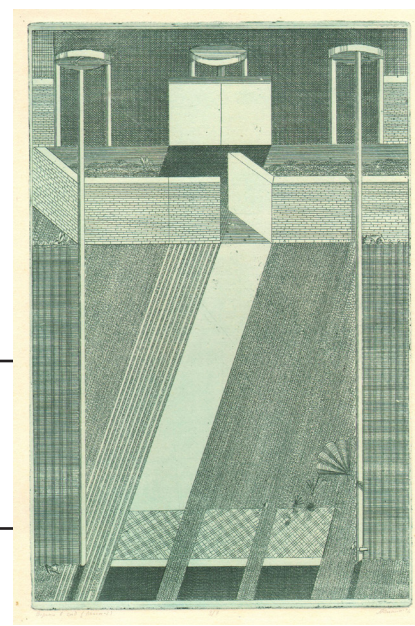
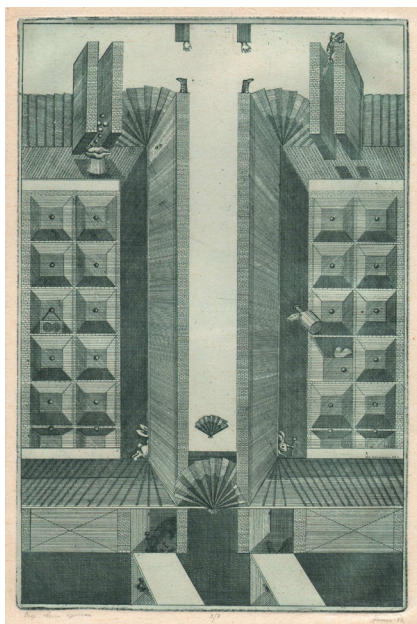
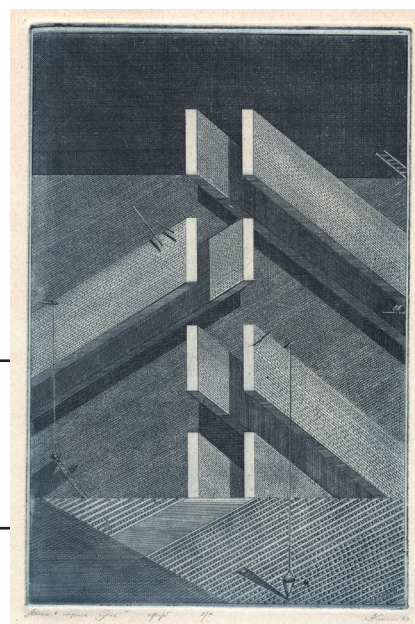

Рис. 2. Олександр Аксінін.
Аркуш 2 «Ворота в сад».
1976 р. Папір, офорт

¹ Такі порушення мовної комунікації Аліси та її співрозмовників були або ненавмисні – через відсутність у них загального комунікаційного поля (a common informational background – термін Р. Столнейкера (2002) на позначення загальної інформаційної бази знань про світ, єдиної для того, хто говорить, і для того, хто слухає), або ж навмисні – при її спілкуванні з недоброзичливими персонажами.

**Рис. 3. Олександр Аксінін.
Аркуш 3 «Б. Кролик».
1977 р. Папір, офорт**

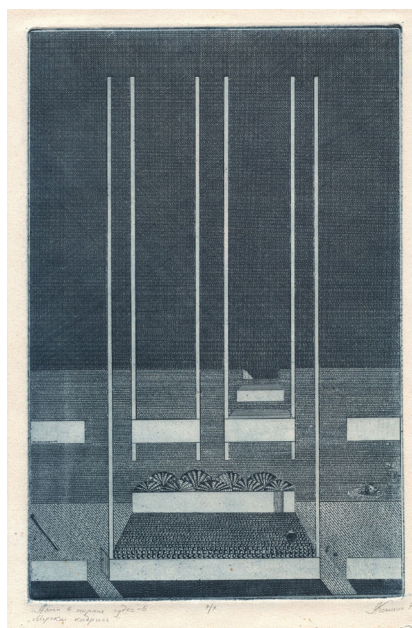
**Рис. 4. Олександр Аксінін.
Аркуш 4 «Стіна». 1977 р.
Папір, офорт**

клад, падіння Аліси або зміни її зросту) та, водночас, підкреслюють відчуття абсурдності того, що відбувається. Ще один прийом – «футуристичне» зображення образів у русі, які ніби складаються із окремих фрагментів (рис. 1–4).

Практично кожен аркуш серії пов'язаний із конкретним епізодом книги і є посиланням на ситуацію, в якій візуально представлений стан Аліси. Зазвичай зображення містить лише декілька характерних деталей із цього епізоду (стіну саду, берег моря, скляний столик); нерідко до нього вписано текст-цитату з відповідного уривка.

Деякі образи проходять як «наскрізні» через більшість аркушів (вуха і віяло Кролика, чайна чашечка), часом композиція доповнюється відповідними дрібними деталями з інших епізодів (наприклад, Миша, яка тоне, в Аркуші 5 «Морська кадрили» (рис. 5) <https://www.aksinin.com/printed-graphics/83/>) – таким чином створюється загальна для всієї серії «тканина» зображення. Характерні текстури – цегляна кладка, сорочка гральних карт, косе штрихування та «кулькова» фактура – також повторюються у багатьох роботах серії.

Не лише текст, але й манера та прийоми Керрола конгеніальні Ак-

**Рис. 5. Олександр Аксінін.
Аркуш 5 «Морська кадрили».
1977 р. Папір, офорт**

сініну. Гумор, іронія, парадоксальність – характерні риси одночасно і книги, і робіт серії. Наприклад, у дусі дотепної гри Л. Керрола з буквальною значенням ідіом Аксінін зобразив «Зміст» – англійською Table of Contents, буквально «Таблиця Змістів» – у вигляді таблиці-матриці 4 × 3 (рис. 6). Вона містить дванадцять міні-зображень, кожне з яких відповідає окремому розділу книги

(разом із цитатою з нього), причому багато образів ґрунтуються на класичних ілюстраціях Джона Теннієла (<https://www.aksinin.com/printed-graphics/88/>).

Графічний стиль серії відповідає книзі й на рівні загального підходу: геометричні візуальні засоби Аксініна та його строго вибудовані простори безпосередньо співвідносяться з чіткими формально-логічними конструкціями (нерідко доведеними до абсурду) текстів Керрола, а оптичні ілюзії та парадокси – з грою слів та каламбурами.

Важливо зазначити, що після завершення «загального» Аркуша 6 Аксінін не планував продовжувати серію. У листі від 17 березня 1977 р. він писав: «Із

труднощами закінчив Алісу-6. Більше не буду, нема охоти після того, як концепція була розкрита». Утім, він створив ще два аркуші, в яких яскраво продовжив візуальний ряд серії, хоча вже в межах дещо іншого підходу: тут зображено не емоційні стани Аліси в окремих епізодах, а її рефлексії й «підсумкове» осмислення досвіду подорожі. Так, Аркуш 7 присвячено розмові Аліси з Блакитною Гусінню, що допомогла їй краще зрозуміти себе й інших, а Аркуш 8 представляє тему її численних перевтілень. Саме тому два завершальні аркуші вирізняє особливий філософський настрій (рис. 7–8).

Запропонований підхід до аналізу серії був використаний для опису всіх восьми аркушів (тексти опубліковані на платформі Олександра Аксініна). Кожен опис пропонує можливу інтерпретацію зображення аркуша, підкреслюючи принципову можливість множинного прочитання візуально багатоскладових і семантично насичених офортів.

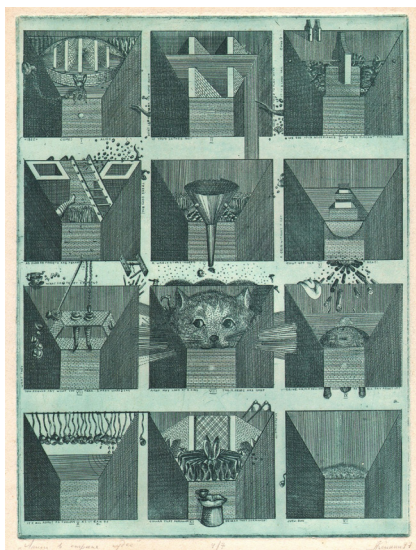

Рис. 6. Олександр Аксінін.
Аркуш 6 «Table of Contents
(Зміст)». 1977 р. Папір, офорт

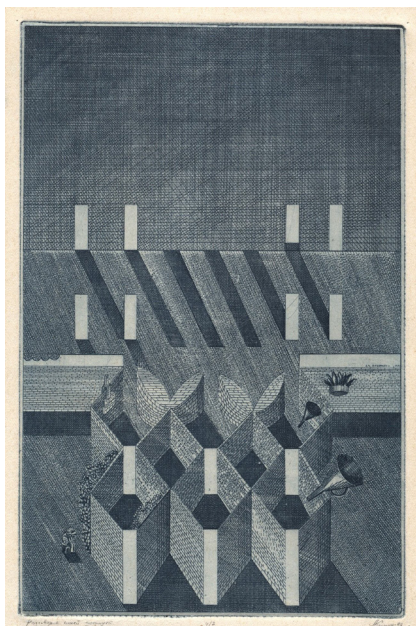
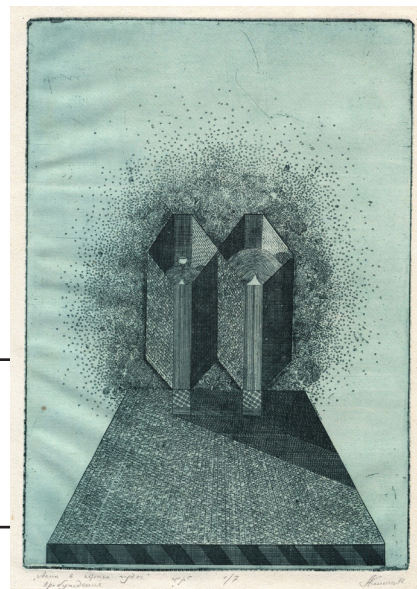

Рис. 7. Олександр Аксінін.
Аркуш 7 «Розмова
з Блакитною Гусінню».
1977 р. Папір, офорт

Рис. 8. Олександр Аксінін.
Аркуш 8 «Пробудження».
1977 р. Папір, офорт

Загалом, для Аксініна вибір «Аліси в Країні чудес» пов'язаний не тільки з тим, що це була одна з його улюблених книг, яку він знав напам'ять і нерідко цитував. Посилання на текст Л. Керрола, як визнаного в СРСР іноземного класика, було для нього своєрідною «ширмою» для формальних художніх експериментів, захистом від критики за порушення канонів офіційного радянського мистецтва². Тому митець навіть зміг показати ці роботи на експериментальних виставках графіки у Львові наприкінці 1970-х.

І останнє, але не менш важливе зауваження: тема абсурду, домінуючого мотиву всієї подорожі Аліси, була для Аксініна систематичною художньою інтерпретацією задушливої атмосфери 1970–1980-х рр., періоду «високого застою». Пізніше митець продовжив цю тему у серії «Королівство Абсурдів Джонатана Свіфта» (<https://www.aksinin.com/printed-graphics/series/9/>), де м'я-

кий гумор та іронія вже перейшли у сатиру, сарказм та гротеск. Саме з огляду на це художник і мистецтвознавець Гліб Вишеславський (2020) зазначив, що Аксінін «...у брежнєвську епоху з її фальшивими бравурними гаслами та ситою байдужістю до окремої людини втілював світ ідей протилежний середовищу довкілля... Тим дивовижніше, що в офортах Аксініна, хоча і в заломленому вигляді, через абсурд, точно виражені "обличчя епохи" та "особливості місця" – така графіка могла бути створена саме в 1970-ті і саме у Львові».

Тому графіка Аксініна є такою важливою для розуміння повної картини українського мистецтва того періоду. До того ж, універсальна художня мова, глибока інтелектуальність та філософічність робіт митця зумовлюють значущість його творчості не лише у наративі європейського мистецтва, а й у ширшому контексті світової культури.

Список використаних джерел та літератури

- Вінт, Т. (1992). Аксінін. In **A. Aksinin Platform**. <https://www.aksinin.com/articles-about-aksinin/11/>.
- Вишеславський, Г. (2020). Тотальний театр Олександра Аксініна (2-а ред.). In **A. Aksinin Platform**. <https://www.aksinin.com/articles-about-aksinin/1/>.
- Гіттик, Ю., & Щур, М. (n.d.). Графічна серія «Аліса в Країні Чудес» Олександра Аксініна. In **A. Aksinin Platform**. <https://www.aksinin.com/printed-graphics/series/5/>.
- Bradbury, R. (1974). **Because, Because, Because, Because of the Wonderful Things He Does** (R. Moore, Pref. Wonderful Wizard, Marvelous Land). Bowling Green.
- Gardner, M. (1999). **The Annotated Alice: The Definitive Addition**. W. W. Norton & Co Inc.
- Stalnaker, R. (2002, December). Common Ground. **Linguistics and Philosophy**, 25(5/6), 701–721.

² Як зазначив естонський художник Тиніс Вінт (1992), добре знайомий із творчістю Аксініна: «... посилання на літературний шедевр було лише ширмою, що відволікає увагу, – засобом художнього виправдання в очах оточуючих...».